

Aan de directies van Openbare Bibliotheken en
Provinciale Serviceorganisaties

datum	contactpersoon	uw kenmerk
28 november 2011	Gerard van Dijk	
ons kenmerk	doorkiesnummer	
4700-00/10-00065/GvD/sh	070-3090220	
onderwerp	e-mail	
nieuwe regeling gesproken boeken op daisy-rom	dijk@siob.nl	

Geachte directie,

Uitgevers en bibliotheeksector werken al jarenlang samen om gesproken boeken te produceren en beschikbaar te stellen in een voor mensen met een leesbeperking toegankelijk formaat. Zo is een hoogwaardige dienstverlening ontwikkeld, die internationaal gezien vaak als voorbeeld dient. De juridische afspraken voor deze samenwerking zijn vastgelegd in de *Regeling Toegankelijke Lectuur voor Leesgehandicapten*.

In het afgelopen jaar is deze regeling geëvalueerd. Op enkele onderdelen zijn nieuwe afspraken gemaakt om de samenwerking in de toekomst veilig te stellen. Aanscherping van afspraken heeft vooral betrekking op het beschikbaar stellen van gesproken boeken op daisy-rom in openbare bibliotheken.

De belangrijkste wijzigingen per 1 januari 2012 zijn:

- Invoering registratieplicht voor uitleen van gesproken boeken
- Aanpassing uitleensystemen t.b.v. registratie
- Licentievergoeding en leenvergoeding vervallen

Hieronder vindt u informatie over de historie en evaluatie van de regeling, en over de nieuwe afspraken en de daarmee gepaard gaande veranderingen.

De basis voor Aangepast Lezen: Auteurswet

De basis voor Aangepast Lezen is een bepaling in de Auteurswet ten gunste van mensen met een handicap. Die bepaling houdt in dat voor iedere publicatie van een auteursrechtelijk beschermd werk dat is omgezet in een aangepast-lezen formaat (braille, elektronisch leesbaar of gesproken boek) geen toestemming van de rechthebbende nodig is wanneer dit werk uitsluitend bestemd is voor mensen met een handicap, mits die omwerking direct met die handicap verband houdt, niet van commerciële aard is, wegens die handicap noodzakelijk is en aan de rechthebbende een billijke vergoeding wordt betaald.

Regeling leesgehandicapten 2007

Deze strikte bepaling in de Auteurswet is nader uitgewerkt in de *Regeling toegankelijke lectuur voor leesgehandicapten* (Regeling Leesgehandicapten). Deze regeling is tot stand gekomen in 2007 toen de blindenbibliotheken zijn opgenomen in het stelsel van de openbare bibliotheken. Ze is overeengekomen tussen het Nederlands Uitgeversverbond (NUV), de Vereniging van Openbare Bibliotheken (thans Sectorinstituut Openbare Bibliotheken), mede namens Loket aangepast-lezen, en Dedicon.

Juist omdat openbare bibliotheken voor iedereen toegankelijk zijn, is het belangrijk er voor te zorgen dat de gesproken daisy-boeken uitsluitend beschikbaar zijn voor leesgehandicapten en ook alleen aan hen worden uitgeleend. Daarom zijn in de Regeling Leesgehandicapten destijds de volgende afspraken gemaakt:

- Uitleen van een breed aanbod van gesproken daisy-boeken vindt vooral plaats aan gebruikers die zijn ingeschreven bij het Loket aangepast-lezen. Van deze gebruikersgroep is bekend dat zij een leeshandicap hebben waardoor makkelijk voldaan kan worden aan de bepaling uit de Auteurswet. Zij hebben daarvoor een Verklaring Leesbeperking afgegeven. Er is zo een 'gesloten systeem' waar niet-leesgehandicapten niet aan kunnen deelnemen.
- Uitleen van een beperkte selectie uit het titelaanbod gesproken daisy-boeken is toegestaan via openbare bibliotheken onder het regime van het leenrecht. Ook betalen de openbare bibliotheken een aanvullende licentievergoeding voor elk gekocht exemplaar. De bibliotheken dienen er wel voor te zorgen dat de daisy-boeken apart worden geplaatst samen met andere materialen voor leesgehandicapten zoals de groteletterboeken. Zodoende kunnen zij zorgen dat de daisy-boeken alleen beschikbaar zijn voor de specifieke doelgroep van de mensen met een leesbeperking.

De Regeling had een looptijd tot 1 januari 2010 en is tussentijds verlengd tot eind 2011.

Evaluatie Regeling 2007

In de afgelopen periode is de regeling geëvalueerd. Uitgevers willen graag mee blijven werken aan het beschikbaar stellen van de juiste bestanden ten behoeve van de productie van gesproken daisy-boeken, braille en elektronisch leesbare documenten. Wel zijn er bij rechthebbenden de afgelopen periode in toenemende mate principiële en praktische bezwaren gerezen tegen de uitleenpraktijk van daisy-boeken bij openbare bibliotheken.

Mogelijkheid misbruik

Het is uitgevers en andere rechthebbenden duidelijk geworden wat de consequenties zijn wanneer daisy-boeken aangeboden worden via de openbare bibliotheken. Namelijk dat er altijd de kans bestaat dat deze boeken ook uitgeleend kunnen worden aan niet-gehandicapten. Ook al presenteren zij dit specifieke aanbod op een aparte plaats in de bibliotheek, de kans op (terecht of vermeend) misbruik is altijd mogelijk. De uitgevers stellen dat hen uit verschillende steekproeven is gebleken dat gesproken boeken in veel gevallen niet apart zijn geplaatst en daardoor ook worden uitgeleend aan niet-gehandicapten. Dit achten zij in strijd met de bepaling in de Auteurswet en de Regeling die voorschrijft dat deze werken uitsluitend beschikbaar zijn voor mensen met een handicap.

Exploitatie luisterboeken

Hoewel luisterboeken een ander karakter hebben dan de gesproken daisy-boeken voor leesgehandicapten, vrezen uitgevers dat hun exploitatiemogelijkheden voor commerciële luisterboeken worden benadeeld. Juist omdat de gesproken boeken in de bibliotheek beschikbaar zijn voor een brede doelgroep.

Ontbreken van uitleencijfers gesproken boeken

Ook geven rechthebbenden aan dat goede uitleencijfers ontbreken. Hierdoor kan onvoldoende inzicht worden gegeven in de ontwikkelingen van de dienstverlening aan mensen met een leesbeperking.

Al met al heeft de huidige situatie tot onrust en bedenkingen geleid bij rechthebbenden. Hoewel uit de beschikbare uitleencijfers niet blijkt dat sprake is van ernstig misbruik heeft SIOB met spijt moeten constateren dat er bij hen onvoldoende vertrouwen is in de effectiviteit van de huidige regeling voor een goede toekomstige samenwerking. SIOB onderkent dat juist dat onderling vertrouwen tussen partijen een belangrijke voorwaarde is voor het goed functioneren van de dienstverlening voor leesgehandicapten.

SIOB onderschrijft de noodzaak dat ook openbare bibliotheken op grond van de Auteurswet, net als het Loket aangepast-lezen en Dedicon, moeten zorgen dat het gebruik van de gesproken boeken op daisy-roms beperkt blijft tot de doelgroep van mensen met een leeshandicap. Dit is nu meer van belang dan vroeger omdat er een steeds groter aanbod is ontstaan van commerciële luisterboeken voor iedereen. Om tegemoet te komen aan de belangen van rechthebbenden heeft SIOB er mee ingestemd dat openbare bibliotheken ook moeten gaan voldoen aan een registratieplicht voor gebruikers van gesproken boeken. Deze aanscherping van de regels is de komende jaren tegelijkertijd ook een belangrijke voorwaarde om het volledige aanbod van gesproken boeken online beschikbaar te kunnen stellen via de digitale infrastructuur van Bibliotheek.nl.

Nieuwe afspraken

De belangrijkste wijzigingen per 1 januari 2012 zijn:

Invoering registratieplicht voor uitleen van gesproken boeken

Openbare bibliotheken mogen voortaan alleen nog gesproken daisy-boeken uitleenen aan mensen met een leesbeperking die bij hen zijn ingeschreven. Deze registratie gebeurt op basis van een eigen verklaring (zie bijgaand model 'Verklaring leesbeperking'). Zo voldoen openbare bibliotheken aan dezelfde registratieplicht die ook geldt voor het Loket aangepast-lezen.

Aanpassing uitleensystemen t.b.v. registratie

De registratieplicht vergt aanpassing van de uitleensystemen. SIOB zal voor haar rekening de komende periode de uitleensystemen (met name Bicat, Vubis en Concerto) zodanig laten aanpassen dat alleen de ingeschreven klanten met een leeshandicap gesproken daisy-boeken kunnen lenen. Als iemand een gesproken boek wil lenen die niet staat geregistreerd als leesgehandicapte zal de uitleen ervan automatisch worden geblokkeerd. Dankzij deze aanpassingen in de automatiseringssystemen zijn bibliotheken tegelijkertijd in staat voortaan ook accurate statistische informatie over de uitleen van gesproken boeken aan te leveren voor het BIS. Dit biedt niet alleen inzicht voor de bibliotheek zelf, maar ook voor de rechthebbenden, waardoor onderhandelingen in de toekomst beter met harde cijfers kunnen worden onderbouwd.

De invoering van de registratieplicht vindt gefaseerd plaats en is afhankelijk van de doorlooptijd die nodig is voor de aanpassing van de verschillende uitleensystemen en de hiermee verband houdend contracten. De aanpassingen van de uitleensystemen zullen uiterlijk voor 1 juli 2012 landelijk zijn doorgevoerd. SIOB zorgt samen met de leveranciers van de systemen voor procedurehandleidingen en draaiboeken in verband met alle organisatorische implicaties. Deze zullen u spoedig worden toegezonden. Tevens zal voorlichtingsmateriaal worden ontwikkeld zodat u uw gebruikers met een leeshandicap kunt informeren.

Licentievergoeding en leenvergoeding vervallen

Vanaf het moment dat de bibliotheek de registratieplicht heeft ingevoerd is voor het uitleenen van gesproken boeken op daisy-roms geen leenvergoeding meer verschuldigd aan Stichting Leenrecht.

Ook vervalt dan voor de bibliotheken de aanvullende licentievergoeding van 4 euro per gekocht exemplaar. Zodoende wordt het systeem van de billijke vergoedingen gelijkgeschakeld met de uitleeningen die via het Loket plaatsvinden.

Online dienstverlening

De gesproken daisy-boeken kunnen ook online beschikbaar worden gesteld aan mensen met een leeshandicap via de digitale infrastructuur van Bibliotheek.nl. SIOB, Loket aangepast-lezen en Dedicon zullen NUV tenminste eenmaal per jaar informeren over de ontwikkeling en organisatie van deze online dienstverlening. Ook voor deze dienstverlening geldt de voorwaarde dat hiervan alleen gebruik mag worden gemaakt door mensen met een leeshandicap die bij het Loket aangepast-lezen en/of de openbare bibliotheken zijn ingeschreven.

ons kenmerk

4700-00/10-00065/GvD/sh

Samenwerking bij productie gesproken boeken en luisterboeken.

Tenslotte is nieuw dat Dedicon en uitgevers van luisterboeken binnen afgesproken kaders nauw zullen samenwerken om dubbel voorlezen bij de productie van een gesproken daisy-boek en luisterboek van dezelfde titel te voorkomen.

Voor nadere informatie kunt u zich wenden tot Gerard van Dijk (dijk@siob.nl) of Marja Geevers (geevers@siob.nl).

Ik hoop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,

drs. Maria A.M. Heijne
directeur

Bijlage: voorbeeld registratieformulier leesbeperking